

КОСМИЧКО–ПОЕТСКЕ И ПОЕТИЧКЕ ВИЗИЈЕ, СА ОСВРТОМ НА „КОСМИЧКИ ЦВЕТ“

Певање о космосу, свемирским и небеским⁵¹⁶ просторима, дневним и ноћним звездама,⁵¹⁷ метеорима, репатим кометама,⁵¹⁸ универзуму, а у новије време о астрономима и њиховим инструментима и освајању васионе, има доста дугу традицију у нашој књижевности. Та богата баштина се протеже од нашег фолклора и народне лирике и епике (*Почетак буне против дахија*), великог Његоша (националног и космичког песника), преко космизма романтичара (Лаза Костић), бранковско–стражиловског смера (Црњански, Раичковић), до неосимболизма (Бранко Миљковић) и наше неоавангарде и сигнализма (Мирољуб Тодоровић).

Филип Вишњић је један од најбољих Вукових певача, а његова изванредна песма *Почетак буне против дахија* има непролазну уметничку вредност. У овом индивидуализираном епском певању појављују се небески знаци и збивања који су, у приличној мери, слични космичким догађањима у класичним еповима. „Чудесне небеске прилике“, везане за помрачење месеца и сунца, те за комете и грмљавину громава у зиму – на изванредан начин најављују подизање српских устаника на оружје. Те небеске и божанске знаке народни песник врло успешно повезује са драматичним и набојитим догађајима на земљи. Помрачење сунца је, према православном народном веровању, означавало велику несрећу за Србе, а помрачење месеца за Турке.⁵¹⁹ Астроном Милан Димитријевић, стручно пише о поетским везама небеских прилика са драматичним догађањима на земљи. Своје разматрање почиње указивањем на запис из дела апостолских: сунце ће се претворити у таму и месец у крв пре него што наступи велики и славан дан Господњи. При том, истиче да је човек вазда тражио у небеским приликама везу са дешавањима на земљи, и то, поготову, међу ратарским и сточарским народима који су упирали поглед у небо. Српски епски песник је у *Почетку буне против дахија* "тражио на небу знакове за долазеће догађаје". У песму је ставио помрачење месеца, комете које оличавају крваве барјаке што по небу "иђаше". Према Димитријевићевом тврђењу, уочи самог Првог српског устанка 1804. године, није било комета, већ "коју годину пре тога", а да се 1805. године видела комета "Бијела", коју је открио Жан Луј Понс.⁵²⁰ При

---

⁵¹⁶ "То не бјеху небесни громови", пева Његош у *Огледалу српском*, ЛП, стр. 313.

⁵¹⁷ Сликвит израз "звизедо дневна", Његош употребљава на свој космогонијски начин за Сунце "Поздрављам те дивна звизедо дневна" – *Биљезница*, 137.

⁵¹⁸ "Дужност ми је гонит репату комету, / за њом врат ломити..."

⁵¹⁹ Н. Цветковић, *Погледи Милоша Црњанског на Његошеву стваралачку личност и појаву*, Научни скуп "Филозофска и друштвено – политичка мисао Његоша", САНУ, 20-21. новембар 2003.

⁵²⁰ Др Милан Димитријевић, *О вези небеских прилика са дешавањима на земљи*, у публикацији Драгослава Васића и Наде Јакшић, *Вожд Карађорђе и српска револуција*, Топола филм, 2003, стр. 79-80.

крају овог прилога пише о увреженом веровању да небеске прилике обележавају смрт, али и рођење значајних личности.

Помрачење Сунца, према астрономским тумачењима, слепи песник истиче као најстрашнији небески знак – "као оно последње чиме је небо захтевало од Срба да се дигну на оружје, као један знак који у ствари најављује несрећу и у православљу – (а) вероватно је хтео да каже – ако се не дигну на оружје и не ураде оно што свеци траже".⁵²¹

Његошев језик и говор је, по оцени Исидоре Секулић, доиста једна васиона ка којој се "лети умнијем крилима". Њој су се причули они познати Његошеви стихови: "Ја умнима летим крилма / око сунца и планетах".⁵²² Космизам Његошеве филозофије понајвише долази до изражаја у *Лучи микрокосми*, у којој као да се назире траг и тајанствена моћ лирике, а све то опет повезује се са врачарским чарима изазовних Његошевих лирских места у којима су присутна небеса, космичке визије и даљине.

Његош је звездозорник наше поезије и један од најзнаменитијих космичких песника. Владика Раде, песник *Извишкре*, присно је везан за "мага нашег романтизма" – Симу Милутиновића Сарајлију и космичко у његовој поезији. Надахнута лирска понесеност и космизам Лазе Костића пак пун је поетске неутољивости и развигорене чулности.⁵²³ Попримајући нешто од Костићевог лирског размаха и понесености, Црњански је двадесетих година 20. века донео нове поетске садржаје озрачене етеристичко-суматраистичним и космичким.⁵²⁴ У песничкој космогонији Његоша, етеристичкој узлебделости Бранка и космичкој и суматраистичко-стражиловској обузетости Црњанског као да владају сличне васељенске законитости. Родословна лоза којој припадају Сима Милутиновић Сарајлија, Његош, Бранко Радичевић, Лаза Костић и Црњански,⁵²⁵ била је предодређена да у своје времену да нови смер српском песништву, заснивајући космичко-етеристичку и бранковско-стражиловску⁵²⁶ песничку линију.

Поменуто и само делимично назначена традиција певања о космичким темама или мотивима код Срба, углавном је у складу и сазвучју са сличним европским токовима и стремљењима, а посебно у новије доба (сигнализам). Укључујући се у модерну концепцију универзалних

---

⁵²¹ Исто, стр. 80.

⁵²² П. П. Његош, *Пјесме*, 64, 83-84.

⁵²³ У "Поетичким чувидама" Н. Цветковић пева о Лази Костићу:

“Небесник у плаветном хору завичаја

Нечујем се догласава са крлеткама

.....

Берба божјих винограда

Срем кандилом сунца сјаји” – Н. Цветковић, *Чувидне мисли*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2000, стр. 80.

⁵²⁴ Н. Цветковић, *Књижевно – поетичке студије*, Београд, 1993, стр. 68.

⁵²⁵ Н. Цветковић, *Нови и стари поводи*, (*Књижевно-поетичке студије IV*), стр. 29.

⁵²⁶ Исто, *Бранковско-стражиловско у поезији Милоша Црњанског, Стевана Раичковића и Десанке Максимовић*, стр. 66-97.

кореспонденција српски песници пре Првог светског рата, као и у међуратном периоду, стварају у духу *космичког експресионизма*, како га је означио Радован Вучковић,⁵²⁷ врстан зналац поетике европског и српског експресионизма.

У почетним годинама након Првог светског рата много тога било је усмерено у правцу поетике космизма, уз креативну филозофску синтезу Бергсоновог елан витал динамизма и космичког универзализма. Упадљиво је да је некако у то време у часопису *Мисао* преведен оглед Пола Јаматија *Космичка поезија у Француској* (Данашње стање поезије и њена будућност).⁵²⁸ Тим поводом Вучковић констатује: "Објашњења француског песника [Јаматија] филозофских основа космичке поезије идентична су онима српских писаца истога времена".⁵²⁹ Манифестни текстови, попут Винаверових, делују више као књижевно-уметничка остварења, са поетско-имагинативним појединостима, а са нешто мање теоријских ставова. Динамизам и борбени активизам подстицали су "излете" у космичке просторе, у васељенско визионарство и свемирске релације. "Поједини експресионисти су се, због обузетости космичким визијама, преносили у метафизичка стања духа, у сфере религиозног заноса. Вечност, бескрај, дубоки мир и мистично спокојство биле су честе преокупације експресиониста. Но, у том васељенском заносу, у тој особеној мистици и метафизичкој обузетости, било је више егзалтираности од религиозног призвука".⁵³⁰

Од рубрике "Мало поезије" до антологије

Милан С. Димитријевић је са великом љубављу и страснички пришао, не само читању песама о космосу и хедонистичком уживању у њима, већ и њиховом прикупљању, публиковању и стваралачкој афирмацији. Радост и задовољство које је осећао због песама о чаровитој лепоти неба желео је несебично да подели са другима. Зато је од момента када је постао главни и одговорни уредник *Васионе* (1985), својски настојао да уведе нову, сталну, рубрику под насловом "Мало поезије". Први стихови о космосу објављени су у *Васиони* далеке 1970, захваљујући ангажовању Ненада Јанковића.⁵³¹ Та песма била је "изванредан поетски доживљај комете – *Састанак*, француског нобеловца Силија Придома", коментарише Димитријевић.

Занимљиво је да при том назначава кратак историјат првих "космичких" песама и појаву рубрике "Мало поезије" у овом часопису за

---

⁵²⁷ Радован Вучковић, *Поетика хрватског и српског експресионизма*, Свјетлост, Сарајево, 1979, стр. 219.

⁵²⁸ Пол Јамати, *Космичка поезија у Француској*, „Мисао“, 1922, књ. VIII, 2, стр. 87.

⁵²⁹ Радован Вучковић, *Поетика хрватског и српског експресионизма*, стр. 219.

⁵³⁰ Исто, стр. 203.

⁵³¹ *Васиона*, 1970, 3-4, стр. 69.